

Culturele
ANBI

420ste concert
Woensdag 6 december 2023
20.00 uur

Dénes Várjon
piano

Grote Zaal
Deventer
Schouwburg

PROGRAMMA

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Sonate nr. 8 in c, op. 13 (1799) *Pathétique*

*Grave; Allegro molto e con brio –
Adagio cantabile – Rondo: Allegro*

Béla Bartók (1881-1945)

Suite, op. 14 (1916 / 1927 / 1937 / 1943)

*Allegretto – Scherzo – Allegro molto –
Sostenuto*

Elegie nr. 1, op. 8b (1908-1909)

Grave

**Uit 15 Hongaarse boerenliederen, BB 79:
nr. 6: Ballade (Tema con variazioni) (1918)**

Roemeense dans nr. 1, op. 8a (1909-1910)

Allegro vivace

PAUZE

Franz Liszt (1811-1886)

**Uit *Années de Pèlerinage, Deuxième
Année (Italie), S 161:***

Sonetto 104 del Petrarca, in E (1838-1839)

Agitato assai - Adagio

**Uit *Années de Pèlerinage, Troisième
Année, S 163:***

Les Jeux d'eaux à la Villa d'Este (1877)

Allegretto

Frédéric Chopin (1810-1849)

Sonate nr. 3 in b, op. 58 (1844)

*Allegro maestoso – Scherzo. Molto vivace –
Largo – Finale. Presto ma non tanto*

De Hongaarse pianist **Dénes Várjon** studeerde aan de Franz Liszt Muziekacademie te Boedapest. Hij volgde lessen bij o.a. Ferenc Rados en componist György Kurtág. In 1991 studeerde hij af en won in hetzelfde jaar de eerste Prijs in het Géza Anda-concours, met een uitvoering van het Derde Pianoconcert van Béla Bartók. Ook won hij de eerste prijs in het Leó Weiner Kamermuziekconcours in Boedapest. Meerdere onderscheidingen zouden volgen, waaronder in 2020 de prestigieuze Hongaarse grote Kossuthprijs voor cultuur. Dénes Várjon treedt als solist op met de grote en internationaal gerenommeerde orkesten en is daarnaast zeer actief in het domein van de kamermuziek. Hij is geregeld te beluisteren in de Wigmore Hall, de Carnegie Hall en het Wiener Konzerthaus. Kamermuziek maakt hij met o.a. Leonidas Kavakos, Joshua Bell, Tabea Zimmermann, Kim Kashkashian, Miklós Perényi, Steven Isserlis, Jörg Widmann en Heinz Holliger. Met zijn echtgenote Izabella Simon vormt hij een pianoduo. Dénes Várjon's sensationele techniek, diepe muzikaliteit en brede muzikale interesse maken hem tot één van 's werelds meest interessante en gewaardeerde musici. Dit alles rechtvaardigt de omschrijving van hem als universeel musicus, excellent solist, eerste klas kamermusicus en artistiek leider van festivals. Buitendien is hij een gezocht pedagoog, die nu zelf les geeft aan de Franz Liszt Muziekacademie. Zoltán Fejérvári, die in het vorige concert in onze serie optrad, is één van Várjon's leerlingen. Várjon en Fjérvári waren, met hun landgenoot de pianist János Balász, in april 2022 te gast in het Concertgebouw in Amsterdam. Daar voerden zij, op twee achtereenvolgende avonden, voor een ovationeel applaudisserend publiek in een overvolle Grote Zaal, de drie pianoconcerten van Béla Bartók uit met het Koninklijk Concertgebouworkest onder leiding van de Hongaarse dirigent Iván Fischer.

Beethoven, door beeldend kunstenaar Georges Gori

Al bij de eerste druk van Beethoven's achtste pianosonate vermeldde het titelblad *Grande Sonate Pathétique*. Waar titels in veel gevallen door de uitgever bedacht werden, of in de loop van de uitvoeringspraktijk ontstonden, is het aannemelijk dat de titel in dit geval van Beethoven zelf afkomstig is, of op zijn minst dat hij ermee instemde. Met *Grande Sonate* maakt de componist zijn

bedoeling duidelijk: dit werk is niet bedoeld voor de huiskamer maar voor het grote podium, de concertzaal dus. De toevoeging *Pathétique* verwijst expliciet naar de hartstochtelijke en tragische teneur van het werk.

Beethoven koos de voor hem gebruikelijke toonsoort c mineur als hij passie of drama krachtig wilde uitdrukken. (Naast de onderhavige sonate zijn de Vijfde Symfonie en de 32ste pianosonate (op. 111) twee bekende voorbeelden van zijn muziek in c mineur.) Beethoven schreef het werk in de jaren 1797-1799, een belangrijke periode in zijn ontwikkeling als componist. Het langzame *Grave* waarmee het werk begint zet meteen de toon.

Het is voor het eerst dat Beethoven in zijn pianosonates een langzame opening kiest. De tragiek wordt sterk voelbaar door de expressieve beginmelodie. En deze introductie is meer dan een proloog: elementen uit het *Grave*-thema keren terug en verhogen de expressiviteit. In het aansluitende *Allegro molto*, dat in hoog tempo voortsnelt en waarin Beethoven met gepuncteerde noten een vraag-antwoord-retoriek creëert, stijgt de intensiteit van de muziek tot grote hoogte.

Het tweede deel *Adagio cantabile* is geschreven in de toonsoort As majeur, bij Beethoven synoniem voor warmte en expressiviteit. Het prachtige en serene thema wordt gedragen door de zestiendenbegeleiding in de linkerhand, en de muziek stroomt zo rustig voort. Bij de reprise van de hoofdmelodie verandert deze begeleiding in triolen, waardoor de muziek nog natuurlijker stroomt.

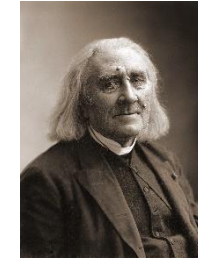
Zoals wel vaker in zijn sonates kiest Beethoven voor het slotdeel de vorm van een Rondo. Na een vurig muzikaal betoog keert tegen het eind van dit deel met een meesterzet plots de toonsoort As majeur terug en breekt even de zon door, waarna de muziek met grote intensiteit eindigt in de oorspronkelijke toonsoort.

Béla Bartók vond als componist zijn eigen stem toen hij erin slaagde zich te ontworstelen aan zijn vroegere, meer conservatieve schrijfstijl. Met baanbrekende composities als de *Veertien Bagatellen* (1908) voor piano en het *Eerste Strijkkwartet* (1908-1909) zocht hij voor het eerst

naar een karakteristieke eigen stijl. Volksmuziek zou hem zijn leven lang blijven inspireren en die invloed klonk in vrijwel alle vroege werken al krachtig door, zoals in de *Drie Hongaarse volksliederen uit de landstreek Csík* (1907) en de *Twee Roemeense dansen* (1909-1910), beide voor piano. Al in 1911 ontstond zijn grensverleggende en geruchtmakende opera over Hertog Blauwbaard. In een brief aan Márta Ziegler, de jonge studente die bij hem privé-muziekonderwijs volgde en later zijn vrouw zou worden, noteerde de jonge Bartók zijn artistieke credo: 'Het is merkwaardig dat tot nu toe alleen enthousiasme, liefdesverdriet of op zijn hoogst verontrusting een rol spelen als aanleiding voor muziek – de zogeheten geëxalteerde idealen. Terwijl vergelding, karikatuur, sarcasme pas nu of in de toekomst een muzikaal leven krijgen. Daarom, misschien in tegenstelling tot het idealisme van het verleden, kan de tegenwoordige toonkunst realistisch genoemd worden, die eerlijk, oprecht en zonder uitzonderingen alle menselijke gemoedstoestanden bevat die uitgedrukt kunnen worden. [...] Ik geloof sterk dat elke ware kunst voortkomt uit onze eigen indrukken die we verzamelen uit de wereld van 'ervaringen'. Hij die een landschap schildert enkel om het landschap, of een symfonie

schrijft alleen om een symfonie te schrijven, is op zijn best een vakman. Ik kan me uitingen van kunst niet anders voorstellen dan als manifestaties van het onbegrensde enthousiasme, spijt, woede, wraak, ontregelende ridiculisering of sarcasme van de kunstenaar. [...].'

Franz Liszt schreef de eerste twee boeken van zijn *Années de Pèlerinage* in de jaren 1835-1839 en herschreef deze muziek in de jaren 1850. In de periode 1867-1877 voegde hij nog een derde boek toe. De muziek documenteert daarmee niet alleen

Liszt's omzwervingen door Zwitserland en Italië, maar illustreert ook zijn ontwikkeling als componist. In zijn *Les Jeux d'eaux à la Villa d'Este* gebruikt hij verrassende harmonische vernieuwingen. In de twintigste eeuw zou dit stuk navolging krijgen in vele 'watercomposities', met ongetwijfeld Ravel's *Jeux d'eau* als bekendste.

Een majesteitelijke opening; een watervlug scherzo; een langzaam deel van grootse verinnerlijkende kracht; een vurige, intense finale; tussen de delen een sterke samenhang op tonaal vlak; het geheel binnen een overkoepelende gedachte, op zijn eenvoudigst verwoord als: ondergang

en herrijzenis; **Frédéric Chopin** schreef met zijn *Derde Sonate* een ijzersterk werk en logenstraft hier het veelgehoorde verwijt als zou hij enkel een componist van muzikale miniaturen zijn.

Volgende concert: woensdag 17 januari 2024
Sharon Kam (klarinet) & Enrico Pace (piano)
o.a. Gade, Lutoslawski, Schumann, Françaix

Programmatietoelichtingen en recensies:
www.kamermuziek-deventer.nl